

7-11 ΕΤΩΝ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΒΙΒΛΙΟ

Πώς γεννήθηκε το χρήμα

Με βάση το δοκίμιο του Carl Menger «Περί της Προέλευσης του Χρήματος»

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο Νίκος ο ψαράς
Ο Πέτρος, που φτιάχνει πέτρινα τσεκούρια
Η Ελένη, που έχει σιτάρι
και φίλοι από άλλες εποχές: η Μαρία η υφάντρα,
ο Ιωσήφ ο έμπορος, ο Δημήτρης ο τεχνίτης, ο
Θωμάς ο χρυσοχόος και ο Ιωάννης ο έμπορος

Σήμερα δίνουμε μερικά κέρματα ή ακουμπάμε μια κάρτα, και παίρνουμε ψωμί. Κάποτε όμως δεν υπήρχε καθόλου χρήμα. Ποιος το εφηύρε; Ο Carl Menger, ένας σοφός οικονομολόγος από την Αυστρία, δίνει μια απλή και απρόσμενη απάντηση: κανείς!

Θα ακολουθήσουμε το χρήμα από τα πρώτα χωριά ως τα πρώτα χάρτινα σημειώματα που τα δέχονταν όλοι σαν χρήματα. Σε κάθε σελίδα αλλάζει η εποχή, όμως ο λόγος μένει ο ίδιος: όλοι ψάχνουν έναν πιο εύκολο τρόπο να αποκτήσουν αυτό που χρειάζονται.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ο ψαράς χρειάζεται ένα τσεκούρι

Ο Νίκος ο ψαράς έπιασε ένα μεγάλο, γυαλιστερό ψάρι. Τώρα θέλει ένα πέτρινο τσεκούρι για να κόψει ξύλα. Πηγαίνει στον Πέτρο, που φτιάχνει τα καλύτερα τσεκούρια του χωριού. «Σου δίνω το ψάρι μου για ένα τσεκούρι!» λέει. Ο Πέτρος χαμογελά και κουνά το κεφάλι: «Ευχαριστώ, αλλά δεν θέλω ψάρι. Θέλω σιτάρι!» Τι κρίμα! Για να γίνει η ανταλλαγή, πρέπει ο καθένας να θέλει ακριβώς αυτό που έχει ο άλλος, και μάλιστα την ίδια ώρα. Αυτό σπάνια συμβαίνει.

Αυτό είναι το μεγάλο πρόβλημα, όταν οι άνθρωποι αλλάζουν το ένα πράγμα με το άλλο. Ο Carl Menger το πρόσεξε: πολλές ανταλλαγές που θα έκαναν ευχαριστημένους και τους δύο δεν γίνονται ποτέ.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Μια έξυπνη παράκαμψη

Ο Νίκος σκέφτεται και ξανασκέφτεται. Τότε βλέπει την Ελένη, που έχει ένα καλάθι γεμάτο σιτάρι. «Θέλεις ψάρι;» τη ρωτά. «Πολύ!» απαντά εκείνη. Ο Νίκος της δίνει το ψάρι και παίρνει το σιτάρι, παρόλο που ο ίδιος δεν το χρειάζεται. Ύστερα τρέχει στον Πέτρο, του δίνει το σιτάρι και παίρνει επιτέλους το τσεκούρι του!

Με δύο ανταλλαγές τα κατάφερε, ενώ με μία δεν μπορούσε. Το σιτάρι το χρειάζονται σχεδόν όλοι και δεν χαλάει γρήγορα, γι' αυτό το δέχονται πρόθυμα: πουλιέται ευκολότερα από τα ψάρια. Ο Νίκος βρήκε έναν έξυπνο δρόμο: πήρε κάτι που δεν ήθελε, για να πάρει μετά αυτό που ήθελε.

ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Ένα πράγμα που το δέχονται όλοι

Σε πολλούς αρχαίους λαούς που ζούσαν με τα κοπάδια τους, όλοι ήθελαν βόδια. Η Μαρία η υφάντρα δίνει τα πολύχρωμα υφάσματά της για ένα βόδι. Μήπως χρειάζεται βόδι; Όχι! Ξέρει όμως ότι αργότερα θα το ανταλλάξει εύκολα με κάτι άλλο. Το βόδι έχει γίνει κάτι που το δέχονται όλοι για να πάρεις ό,τι θέλεις.

Όσο περισσότεροι δέχονται ένα πράγμα, τόσο πιο εύκολα περνά από χέρι σε χέρι. Και όσο πιο εύκολα περνά, τόσο περισσότεροι το δέχονται. Κανείς δεν το αποφάσισε: οι άνθρωποι έβλεπαν ότι οι άλλοι τα κατάφερναν καλύτερα και έκαναν το ίδιο. Η γλώσσα θυμάται ακόμη εκείνη την εποχή: στα λατινικά το χρήμα λέγεται *pecunia*, από τη λέξη *pecus*, που σημαίνει «κοπάδι».

ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ, 2Η ΧΙΛΙΕΤΙΑ Π.Χ.

Το ασήμι στη ζυγαριά

Ένα βόδι όμως δεν κόβεται στα δύο! Δεν ταξιδεύει εύκολα και μπορεί να αρρωστήσει. Στις πόλεις της Μεσοποταμίας, οι έμποροι πληρώνονται όλο και πιο συχνά με ασήμι: δαχτυλίδια, σύρματα και κομματάκια. Ο Ιωσήφ ο έμπορος το ζυγίζει προσεκτικά στη ζυγαριά του σε κάθε πληρωμή.

Το ασήμι είναι ιδανικό: δεν χαλάει, κόβεται σε μικρά κομμάτια χωρίς να χάνει την αξία του, κουβαλιέται εύκολα και το θέλουν παντού. Γι' αυτό, όπως εξηγεί ο Menger, τα πολύτιμα μέταλλα, όπως το ασήμι και ο χρυσός, έγιναν με τον καιρό χρήμα σε όλους τους λαούς που έκαναν πολύ εμπόριο.

ΛΥΔΙΑ, 7ΟΣ ΑΙ. Π.Χ.

Η σφραγίδα ήρθε μετά

Στη Λυδία, τον 7ο αιώνα π.Χ., ο Δημήτρης ο τεχνίτης χτυπά με το σφυρί μια σφραγίδα πάνω σε μικρά κομματάκια ήλεκτρου. Το ήλεκτρο είναι ένα μέταλλο που βρίσκεται στη φύση: ένα μείγμα από χρυσό και ασήμι. Η σφραγίδα έχει ένα κεφάλι λιονταριού και δείχνει σε όλους ότι το κομματάκι έχει το σωστό βάρος και είναι καθαρό. Έτσι γεννιούνται τα πρώτα νομίσματα, και κανείς δεν χρειάζεται πια να ζυγίζει το μέταλλο σε κάθε πληρωμή.

Οι άρχοντες όμως δεν εφηύραν το χρήμα· το βρήκαν έτοιμο. Οι άνθρωποι πλήρωναν με μέταλλο εδώ και αιώνες. Όπως λέει ο Menger, οι άρχοντες απλώς έκαναν καλύτερο κάτι που οι άνθρωποι είχαν ήδη βρει μόνοι τους στην αγορά.

ΛΟΝΔΙΝΟ, 17ΟΣ ΑΙ.

Από το μέταλλο στο χαρτί

Στο Λονδίνο του 17ου αιώνα, ο Ιωάννης ο έμπορος αφήνει τον χρυσό του για φύλαξη στον Θωμά τον χρυσοχόο. Ο Θωμάς του δίνει ένα χαρτί, μια απόδειξη: «Με αυτό, όποτε θέλεις, παίρνεις πίσω τον χρυσό σου.» Σύντομα οι άνθρωποι πληρώνουν με την απόδειξη αντί για τον χρυσό, γιατί όποιος την κρατά μπορεί να πάει να τον παραλάβει.

Από τέτοιες αποδείξεις γεννήθηκαν στην Ευρώπη τα χάρτινα σημειώματα που τα δέχονταν όλοι σαν χρήματα. Το χαρτί είχε αξία επειδή μπορούσες να το αλλάξεις με χρυσό, ένα χρήμα που οι άνθρωποι είχαν ήδη διαλέξει. Αργότερα τα κράτη έκοψαν αυτόν τον δεσμό. Το σημερινό χρήμα δεν αλλάζει πια με χρυσό, όμως την αξία του την κληρονόμησε από αυτόν.

Τέλος

Το δίδαγμα

Κανείς δεν εφηύρε το χρήμα! Ο καθένας σκεφτόταν μόνο το δικό του πρόβλημα: πώς θα αποκτήσει αυτό που χρειάζεται. Γι' αυτό δεχόταν το πράγμα που περνούσε πιο εύκολα από χέρι σε χέρι. Όσοι το έκαναν τα κατάφεραν καλύτερα· οι άλλοι τους μιμήθηκαν, ώσπου ένα πράγμα το δέχονταν όλοι. Κανείς δεν το σχεδίασε: το χρήμα γεννήθηκε μόνο του, από όσα έκαναν όλοι αυτοί οι άνθρωποι μαζί.

Το κράτος ήρθε αργότερα. Μπόρεσε να σφραγίσει το χρήμα, να βάλει κανόνες και, στο τέλος, να το αντικαταστήσει με χαρτί. Ακόμη και το χαρτί του όμως πήρε την αξία του από ένα χρήμα που είχαν ήδη διαλέξει οι άνθρωποι στην αγορά.

Για τους μεγάλους: πηγές και περισσότερη μελέτη

ΑΠΟ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΣΕΛΙΔΑ

- **Σελίδα 1:** Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος», III · Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.2
- **Σελίδα 2:** Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος», VI · Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.3
- **Σελίδα 3:** Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος», VI · Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.3
- **Σελίδα 4:** Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος», VIII · Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.3
- **Σελίδα 5:** Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος», IX · Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.6
- **Σελίδα 6:** Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.12 · Ludwig von Mises, «Ανθρώπινη Δράση», κεφ. 17, §4
- **Το διδαγμα:** Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος», VI · Ludwig von Mises, «Ανθρώπινη Δράση», κεφ. 17, §3

ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Carl Menger, «Περί της Προέλευσης του Χρήματος»: ολόκληρο το σύντομο δοκίμιο.
- Ludwig von Mises, «Ανθρώπινη Δράση», κεφ. 17, §§3–4: η σημασία της θεωρίας του Menger.
- Murray N. Rothbard, «Τί έχει Κάνει η Κυβέρνηση στα Χρήματά μας;», II.1–4: από τις ανταλλαγές στο χρήμα, σε απλή γλώσσα.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Οι εικόνες είναι εικονογραφήσεις για παιδιά, όχι πιστές ιστορικές αναπαραστάσεις. Οι δύο πρώτες σελίδες είναι υποθετικό παράδειγμα και τα ονόματα των προσώπων είναι επινοημένα. Οι επόμενες παρουσιάζουν απλοποιημένα γνωστούς σταθμούς της ιστορίας του χρήματος· οι σταθμοί αυτοί δεν διαδέχτηκαν ο ένας τον άλλον με τον ίδιο τρόπο παντού.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Από την ενότητα «Για παιδιά» του praxeologos.net.

praxeologos.net